

Kelmės Žemaitės viešoji biblioteka

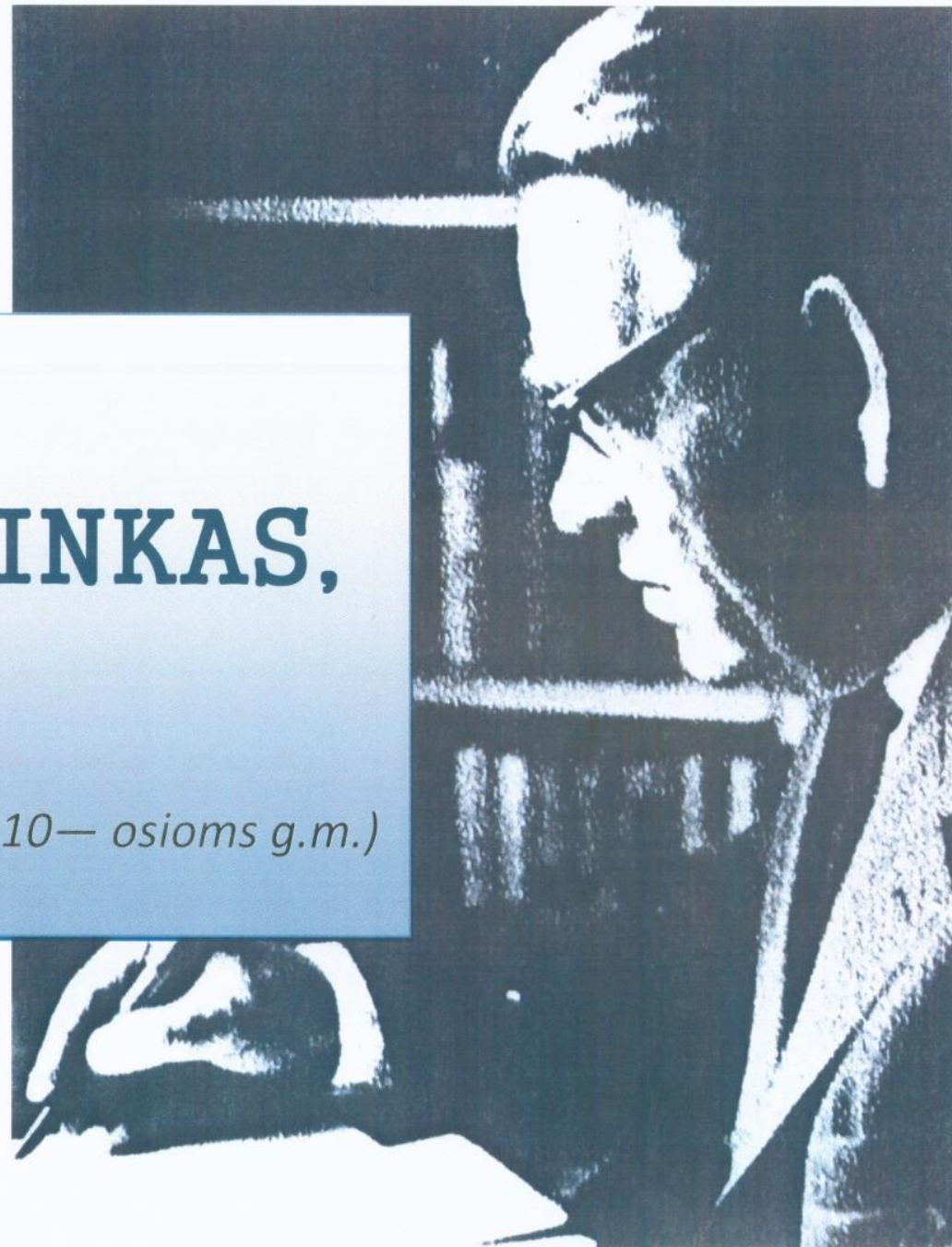
MOKYTOJAS, VERTĖJAS, KRAŠTOTYRININKAS

Kelmė, 1998 m.

VERTĖJAS, KRAŠTOTYRININKAS, MOKYTOJAS

(Kelmiškio, vertėjo Jono Vadeikio 110— osioms g.m.)

J. Vadeikis 1936 m.

Jonas Vadeikis gimė 1903 m. balandžio 6 dieną Pupėnų kaime, netoli Kražių miestelio. Tėvai valdė 12 dešimtinių žemės. Tėvas buvo kilęs iš valstiečių, motina – Kūprės miško sargo duktė.

Vaikystę ir jaunystę Jonas Vadeikis praleido gimtajame kaime ganydamas gyvulius ir dirbdamas visus lauko darbus. 1913 – 1915 metais jis lankė Kražių pradinę mokyklą. Prasidėjus pirmajam pasauliniam karui, vadovėlius teko atidėti ir kibti į nepabaigiamus valstietiškus darbus. Tais metais jis daug skaitė, nes knygelių, kaip vienas pažangiausių buvusių mokinių, slapta gaudavo iš Kražių mokyklos bibliotekos. Savarankiškai lavintis ir tas knygas suprasti netgi išmokti rusų kalbą jam padėjo tėvas, aštuonerius metus tarnavęs caro armijoje, dalyvavęs 1877 – 1878 m. rusų – turkų kare.

1919 metais, savarankiškai pasiruošęs, J.Vadeikis įstojo į ką tik atidarytą Kražių gimnaziją, kurią baigė su pirmąja laida 1926 metais. Mokybos sąlygos buvo sunkios. Į gimnaziją teko vaikščioti iš gimtojo kaimo, vasarą sunkiai dirbti tėvų ūkyje, uždarbiauti privačiomis pamokomis, todėl reikėjo didelio noro ir užsispyrimo mokytis gimnazijoje. Ypač pasunkėjo gyvenimas 1922 metais mirus tėvui, nes reikėjo daug padėti senai motinai. Baigęs gimnaziją vis dėlto ryžosi mokytis toliau.

Turėdamas vos 30 litų kišenėje bei profesoriaus V.Mykolaičio – Putino ir S.Neries, J. Paukštelio, J.Grušo paskatintas, J. Vadeikis atsidūrė Kauno universitete, kur ėmė studijuoti lietuvių kalbą ir literatūrą. Mokytis labai patiko, nes dėstė tokie žinomi rašytojai, kaip B.Sruoga, V.Krėvė – Mickevičius, bet sunkiai sekėsi sudurti galą su galu. J.Vadeikiui teko griebtis net spaustuvihinko amato. Vėliau, tarpininkaujant buvusiam mokytojui, J.Talmantui, ėmė versti knygas. Dar tebebūdamas studentu, privačioms leidykloms iš vokiečių kalbos išvertė Karlo May nuotykių romanus "Per dykumą", "Sidabro ežero turtai", "Vinetu". Gautomis lėšomis J.Vadeikis galėjo toliau tęsti studijas.

Dar nebaigusį studijų, 1933 metais J.Vadeikį pašaukė į Lietuvos kariuomenę. Tarnavo paprastu kareiviu, paskui – raštininku. Tarnybą atliko Šančiuose, Kaune.

Grižęs iš kariuomenės, 1935 metais ėmė ieškoti mokytojo darbo. Norėjo mokytojauti arčiau Kauno, kad galėtų toliau tęsti studijas. Tačiau Švietimo ministerija pasiuntė J.Vadeikį į tolimą Plungę dirbti pusiau privačioje, vienuolių globojamoje progimnazijoje. Po metų, šiai progimnazijai užsidarius, gavo darbo Linkuvos gimnazijoje. Linkuvoje J.Vadeikis dirbo nuo 1936 iki 1940 metų, paskui buvo paskirtas į Kelmės gimnaziją mokymo dalies vedėju, nes jau buvo diplomuotas specialistas.

Prasidėjo antrasis pasaulinis karas, vokiečių okupacijos metai.

Mokytojas, literatas, vertėjas

Įdomiausia nuotrauka iš mano albumo

Vyresnieji kelmieškiai gerai prisimena iš Kražių valsčiaus Pupėnų kaimo kilusį nusipelnusį mokytoją, buvusį Kelmės gimnazijos direktorių Joną Vadeikį (1903-1982). Baigęs Kauno Vytauto Didžiojo universitetą, jis tarpukariu mokytojavo Plungėje, Linkuvoje, o vėliau - Kelmėje, kurioje ir palaidotas. Tai buvo literatas, vertėjas, kraštotyrininkas. J. Vadeikis, dar studentaudamas, redagavo vaikų žurnalą „Pavasarielis“, pirmašis į lietuvių kalbą išvertė vokiečių rašytojo K. Majaus romanus „Vineta“, „Per dykumą“, „Sidabro ežero turtai“, o jau sovietiniais laikais - V. Obručevo „Sanikovo žemė“, paskelbė įdomių

straipsnių, padavimų apie rajono piliakalnių, parąše atsiminimų. Jis pamėgino parašyti trumpą Kelmės miesto istoriją. Skaityti ir rašyti mokėsis iš P. Višinskio „Elementoriaus“, o universitete sėmėsis žinių iš B. Sruogos, V. Krėvės, V. Mykolaičio-Putino, jis mokėjo sudominti jaunimą tautos istorija, literatūra.

Šioje nuotraukoje matome J. Vadeikį (antras iš dešinės) viename iš Kelmės abiturientų laidų susitikimų. Dešinėje įsikibęs į jo ranką - mokytojas a.a. T. Kvietkauskas, paskutinėje eilėje antras iš kairės - mokytojas A. Butkus.

**Iš Povilo Brazausko
asmeninio albumo**

Švietimo reikalus Lietuvoje ėmė tvarkyti okupantų suorganizuota švietimo valdyba. Kelmės gimnazijos direktoriumi buvo paskirtas Kazimieras Ambroziejus. Jis pasirūpino, kad Kelmėje išliktų visi mokytojai. Taip jo dėka ir J.Vadeikis išliko mokyimo dalies vedėju. 1942 metais okupantai liepė gimnazijai ištuštinti patalpas ir todėl klasės išsimėtė per kelis namus.

1944 - aisiais, okupantams atsitraukus, Kelmės gimnazija buvo perkelta į dvaro rūmus. Buvo labai daug rūpesčių, nes reikėjo tinkamai paruošti patalpas. Darban kibo ne tik patys mokytojai, bet ir mokiniai, jų tėvai. 1944 - 1945-ieji mokslo metai buvo pradėti jau sutvarkytose patalpose, tik labai trūko vadovėlių, sąsiuvinų, kitokių mokyimo priemonių.

Netrukus K.Ambroziejus dėl ligos buvo atleistas, o direktoriumi paskirtas J.Vadeikis. Nuo 1948 m. rugsėjo 1 d. jis paskiriamas Kelmės vidurinės mokyklos mokyimo dalies vedėju, o nuo 1949 m. iki 1951 m. - vėl šios mokyklos direktoriumi. Po to, vėlesnius metus padirbęs lietuvių kalbos ir literatūros mokytoju, J.Vadeikis perėjo dirbti į Kelmės rajono liaudies švietimo skyrių - 1952 - 1954 m. buvo pedagoginio kabineto vedėjas, o vėliau visą dešimtmetį - švietimo skyriaus inspektoriumi.

Dirbdamas švietimo skyriuje J.Vadeikis vėl grįžo prie grožinės literatūros. Iš rusų kalbos išvertė V.A. Obručevą romaną "Sanikovo Žemė", pradėjo bendradarbiauti rajoniniame laikraštyje.

Aktyvų pedagoginį darbą J.Vadeikis užbaigė direktoriaudamas Elvyravos aštuonmetėje mokykloje.

Per savo gyvenimą išleidęs į gyvenimą ne vieną kelmiškių abiturientų laidą, giliai pažinęs gyvenimą, J.Vadeikis turėjo ką papasakoti ir senam, ir jaunam. Buvę jo mokiniai iki šiol prisimena įdomias J.Vadeikio istorijas, rusų, vokiečių kalbų pamokas, o ypač giliai atmintin įstrigo lietuvių kalbos ir tautosakos pamokos, kurių metu pats mokytojas gražiai padainuodavo retas lietuvių liaudies dainas.

Jonas Vadeikis domėjosi rajono praeitimi, rinko kraštotyrinę medžiagą. Kai leisdavo sveikata - lankydavo senus žmones, užrašinėdavo jų pasakojimus, tautosakos pavyzdžius, o kai jausdavosi prasčiau - tvarkydavo šį archyvą, rašydavo straipsnius, bibliotekoje rinkdavo medžiagą apie rajono praeitį iš periodinės spaudos. Kaupiti kraštotyrinę medžiagą jis, ragino ir savo mokinius. Jonas Vadeikis parašė Kelmės miesto istoriją (dabar ji saugoma Kelmės krašto muziejuje). 1967 m. spalio 31 d. rajoniniame laikraštyje, buvo pradėtas spausdinti J.Vadeikio straipsnis "Kelmės istorijos puslapiai", kuris buvo tęsiamas net per devynis laikraščio numerius.

Kaip prisimena rajoninio laikraščio ats. sekretorius B.Klimašauskas savo straipsnyje "Jei gali - tai ir rašyk" (Komunistinis žodis, 1982, gegužės 4), Jonas Vadeikis rašymą į laikraščius laikė kiekvieno raštingo žmogaus visuomenine pareiga. O rašydavo jis įvairiomis temomis: garsino su-

rinktą kraštotyrinę medžiagą, perteikdavo savo kelionių išpūdžius, gyve -
nimišką patirtį, pasakodavo apie susitikimus su mene, kultūros veikė -
jais, rašytojais V. Mykolaičiu - Putinu, S. Nėrimiu, I. Paukšteliu, J. Grušu,
B. Sruoga bei kitais. Ypač daug straipsnių jis rašė išėjęs į užtarnautą po -
ilsį, nes silpnėjanti sveikata vertė skubėti pasidalyti su visais savo su -
kaupta kraštotyrine medžiaga. Tuo metu pasirodė labai vertingi jo straips -
niai, parašyti remiantis savo tėvo Juozapo Vadeikio pasakojimu apie bau -
džiavos laikus: "Prieš 100 metų", "Per vargus ir ašaras", "Vos žlugus bau -
džiavai", kurie buvo spausdinami net per keletą laikraščio numerių.

Jonas Vadeikis ir sulaukęs garbingo amžiaus mėgo bendrauti su jau -
nais žmonėmis kol leido sveikata lankydavosi per rugsėjo 1 -ąsias ir kitas
šventes Elvyravos aštuonmetėje mokykloje (iš kurios išėjo į pensiją), pasa -
kodavo mokiniams ir buvusiems kolegoms ką nuveikęs, kokios medžiagos sukau -
pęs, ką parašęs, kokie planai ateičiai. Nuošalioje Lauko gatvelėje, kur gy -
veno jaukiame nuosavame namelyje, jis taip pat svetingai priimdavo svečius
ir buvo labai patenkintas, kad kas nors domisi jo asmeniu ir jo veikla.

Mokytojas ir vertėjas Jonas Vadeikis mirė 1982 metais sausio 20
dieną, pragyvenęs 79 - erius metus ir palikęs ištis gilius pėdsakus Kelmės
žemėje - kaip puikus pedagogas, kruopštus kraštotyrininkas ir pirmą kart iš -
vertęs į lietuvių kalbą taip mėgstamus K. May romanus.

Kaip asmenį Joną Vadeikį kai kas vertina prieštaringai: jis buvęs
perdaug susitaikęs su sovietine santvarka, net įsijungęs į ateistinę veik -
lą, bet, manau, tie jo gyvenimo epizodai neužgožė tikrai reikšmingų darbų,
kurios jis nuveikė mūsų krašto kultūrai.

Ta intencija, kad pas mus gyveno pirmasis Karlo Majaus nuotyikinių
kūrinių apie indėnus vertėjas į lietuvių kalbą, Kelmės krašto muziejuje į -
rūšta indėnų ekspozicija. Tai tarsi muziejus muziejuje, kuriuo ypač domi -
si paaugliai, jaunimas. Indėnų ekspozicija nuolat pasipildo naujais ekspoz -
natais, kuriuos dovanuoja kraštiečiai iš užsienio. Be to, mūsų muziejus pri -
klauso Karlo Majaus draugijai Vokietijai, kur apie Joną Vadeikį taip pat
nemažai žino ir įvertina jo nuopelnus.

Kelmės Žemaitės viešojoje bibliotekoje yra V. Rimkaus ir I. Stankie -
nės paruošta bibliografija, kurioje suregistruoti visi J. Vadeikio straips -
niai, vertimai ir straipsniai apie jį.

Siekiant įamžinti Jono Vadeikio atminimą Kelmėje viena naujojo mik -
rorajono gatvių pavadinta jo vardu.

BUVUSIO PAKRAŽANČIO VIDURINĖS MOKYKLOS DIREKTORIAUS
J. PELECKIO PRISIMINIMAI

Aš prisimenu Joną Vadeikį nuo 1941 metų rudens, kai pradėjau mokytis Kelmės gimnazijoje. J. Vadeikis tuomet buvo gimnazijos inspektoriumi. Savo paprastumu ir nuoširdumu jis patraukdavo mus, dar žemesnių klasių mokinius ir būdavo gėda jo nepaklaustyti, o jo pamokoje dalyvauti - malonu.

Vokiečių okupacijos metais jis ypač rūpinosi mokinių mokymusi. Kai gimnazijos patalpas pasiėmė vokiečiai pravažiuojančių kareivių nakvynei, mūsų mokslas buvo nutrauktas. Jonas Vadeikis, padedant mokinių tėvams, surado patalpas. Atskiros klasės buvo išmėtytos po privačius namus įvairiose miestelio pusėse, nes miestelio centras buvo sunaikintas karo gaisrų. Vargo tuomet visi mokytojai, nes lakstyti reikėjo iš vieno galo į kitą, todėl dirbti teko net trimis pamainomis. Pagaliau buvo atiduotas gimnazijai dvaro kumetynas. Ten tilpo visos klasės, nors dirbti vis vien trimis pamainomis.

Prisimenu, kaip 1943 m. pavasarį vokiečiai ėmė gaudyti jaunuolius darbams į Vokietiją. Tada buvo klasėje biologijos pamoka. Staiga atsidarė durys, pasirodė Jonas Vadeikis ir siaubingu balsu sušuko: "Berniukai, bėkit ir slėpkitės - vokiečiai jau pri mokyklos!" Mes tai jau buvom numatę. Todėl visi šokom per langus ant malkų stirtos (mat mokėmės antrame aukšte) ir, greitai atsidadūrę dvaro sode, patraukėm į pušyną. Tada supratau, kad mokytojas Vadeikis su mumis, už mus. O tais laikais turėti tokį pasitikėjimą buvo labai brangu.

1944 m. rudenį jau susirinkome mokytis į geresnes patalpas. Mokėmės pačiuose dvaro rūmuose. Jonas Vadeikis iš pradžių buvo inspektorius, o paskui - direktorius. Jis dėstė mums rusų kalbą. Tai buvo nuostabios pamokos. Su koku malonumu klausydavomės L. Tolstojaus, A. Puškino, Lermontovo kūrybos lobių. Mes labai mažai žinojome apie šiuos rašytojus ir tai, ką išgirdome buvo labai įdomu. Tai buvo rimtas poslinkis į literatūros grožio šalį, nes klausėmės žmogaus, kuris puikiai žinojo dalyką, mokėjo perduoti ir sudominti, mokė suprasti ir jausti tuo pačiu aukėdamas ir formuodamas mūsų, nesubrendėlių, pasaulėžiūrą. Aš dėkingas mokytojui J. Vadeikiui už tuos pirmuosius literatūros supratimo daigus, už iskiepytą meilę knygai, už norą kuo daugiau žinoti.

Po kelerių metų, jau mokytojaudamas, susidūriau su savo buvusiu mokytoju Jonu Vadeikiu, kaip Kelmės rajono švietimo skyriaus inspektoriumi. Paprastai mokytojai inspektorių nelaukia, nes dažnai jie žiūri į mokytojo darbą per juodus akinius. O Jonas Vadeikis buvo laukiamas mokykloje. Prisimenu, kad mokytojai lituanistai net prašydavo J. Vadeikį į savo pamokas, nes žinojo, kad jis taktiškai nurodys klaidas, pamokys, patars. Ypač tai bu-

vo naudinga jauniems mokytojams, nes jo nurodymai ne atbaidydavo, ne stumdavo į musivylimą, į neviltį, bet padrąsindavo ir uždegdavo noru dirbti sunkų mokytojo darbą. Ne kartą esu girdėjęs mokytojų nuomonę apie inspektorių Joną Vadeikį: "Pasikalbėjus su Vadeikiu atsiranda noras dirbti geriau, mieliau žiūrėti į savo pasirinktą profesiją".

(Iš Kelmės J.Graičiūno gimnazijos muziejaus archyvo).

Pakražantis

1978 02 27

PRISIMINIMAI APIE J. VADEIKĮ

Prisimenu J. Vadeikį jau gana iš senų laikų. Jis mane kurį laiką mokė, o pokario metais teko bendrai dirbti ir šiaip bendrauti. Tik jam išėjus pensijai, o man išsikėlus gyventi į Vidsodį mūsų ryšiai susilpnėjo.

Daug turėjau gyvenime mokytojų, bet ne visi liko atmintyje. To nepasakysiu apie J. Vadeikį. Tai buvo asmenybė, kuri imponavo mus visus savo natūraliu paprastumu, žmogiškumu, ko kaip tik trūkdavo daugeliui kitų. Su juo niekada nesijausdavai žemesnis, bendrauti buvo gera net ir mokiniams, ko kartais taip trūksta diplomuotiems mūsų laikų mokytojams ir net vadovaujantiems darbuotojams. Gal kaip tik dėl tos priežasties J. Vadeikiui buvo sunku pritapti taip vadinamieji aukštojoje visuomenėje, jis to vengė, nes šie žmonės jo gyvenimo kelyje neretai padarydavo ir nemalonumų. Bet jis savo gyvenimo būdo nekeitė ir karjeros bet kuria kaina nesiekė.

J. Vadeikis, kaip mokytojas mano atmintin įstrigo todėl, kad labai mylėjo savo dėstomą dalyką ir ta meile stengėsi užkrėsti savo mokinius. Tai buvo bene svarbiausieji mokytojo bruožai. Ir tai jam daugeliu atvejų pavykdavo. Literatūrą dėstydamas taip giliai įsigyvendavo į savo charakterizuojamus herojus, kad mes juos įsivaizduodavome tarsi gyvus, o po to neteko girdėti, kad jis ką nors bartų dėl neišmokto dalyko. Jokių nervų ir taip vadinamos "galybės" nerodydavo. Nesišvaistė ir dvejetais. Kai kurie ironizavo, esą J. Vadeikis "liberalas". Gerai būtų, kad tokiu "liberalizmu" sirgtų dauguma šių dienų mokytojų! Mažiau būtų ir dvejetų, ir nusivylimų mokykla, ir barnių pamokose. Sunku viską išsakyti raštu, tik viena galima pasakyti: šis žmogus buvo savo vietoje ir labai reikalingas visiems. Tai buvo ir jo, ir suo juo bendravusių laimė.

J. Vadeikis buvo ne vien mokytojas, bet ir aktyvus visuomenės veikėjas, kruopštus kraštotyrininkas. Pokario metais jis dirbo ir administracinę darbą, tačiau "viršininku" taip ir netapo - neturėjo asmeninių savybių: negalėjo būti atitrūkęs nuo žmonių, negalėjo būti "aukštesnis" už kitus. O to kai kada pokario metais buvo reikalaujama iš vadovaujančių asmenų. Jei negali pasižymėti kietumu, aštrumu - koks tu vadovas? Tokiu J. Vadeikis negalėjo būti. Ir iki leido jo jėgos, stengėsi būti arčiau žmonių, ko natūraliai reikalavo jo paties prigimtis, žmogiškumas. Tegul tai niekas nelaiko perdėtu liaupsinimu - rašau apie žmogų tai, ką jaučiu, kuo pats tvirtai įsitikinęs.

(Iš Kelmės J. Graičiūno gimnazijos
muziejaus archyvo).

1978 01 22

Vidsodis

Darbo kambaryje

J. Vadeikis 1961 m. prie savo namelio Lauko gatvėje

Prie Dubysos 1979 metais

Jonas Vadeikis 1979 m. apžiūri D. Poškos baublius

PRIE VILBĖNO - "VINETU" AUTORIAUS MUZIEJUS,

kurio du kambariai šeštadienį atvėrė duris.

Pasak rašytojo J. Skliutausko,
jis padės Kelmei iškilti į europinį miestą

Visą ant Vilbėno kranto boluojančio senojo Kelmės dvaro rūmą dabar užvaldęs Kelmės krašto muziejus jau yra regėjęs nemažai lankytojų, tačiau praėjusio šeštadienio vidurdienį čia be lietuviško žodžio galėjai išgirsti ir švedų, ir vokiečių šnektą, vėl atnaujino prigesusias pažintis senokai besimatę jaunystės draugai, garbingi svečiai iš Vilniaus. Mat čia atvėrė duris du ekspozicijų kambariai, skirti vokiečių rašytojui Karlui Majui ir jo kūrinių pirmajam vertėjui į lietuvių kalbą, kelmiešių mokytojų mokytojai Jonui Vadeikiui.

...Prieškario Lietuvos jaunimas susižavėjęs skaitė tada išleistas K. Majaus nuotykių knygas "Vinetu", "Per dykumą", "Sidabro ežero turtais" ir ne visi žinojo, kad jas pirmasis į lietuvių kalbą išvertė iš Kražių apylinkės Pupėnų kaimo kilęs tuometinis Kauno Vytauto Didžiojo universiteto studentas Jonas Vadeikis, kuris, 1939 m. baigęs universitetą, vėliau beveik visą gyvenimą išdirbo Kelmėje mokytoju: dirbo ir eiliniu, ir Kelmės gimnazijos bei vidurinės, ir Elvyravos aštuonmetės direktoriumi, švietimo skyriaus inspektoriumi, bet, kaip pats yra prisipažinęs, niekam neparašė jokio papeikimo ir labai retai kam - dvejetą, buvo entuziastingas kraštotyrininkas, paskelbęs daug įdomios medžiagos iš kraštiečių istorinės praeities. Ir štai, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, iniciatyvinę grupę 1992 metų balandžio 8-ąją "Lietuvos aido" paskelbė pareikšimą, kuriame siūlė Kelmėje įsteigti K. Majaus muziejų, panaudojant tam ir senąjį Kelmės dvaro parką: jame galėtų būti jaunimą dominančių K. Majaus kūrinių herojų - indėnų gyvenimą atspindinčių

ekspонатų, lauko žaidimų. Dabar ta kryptimi ir žengtas pirmasis žingsnis. Dalį ekspонатų iš indėnų gyvenimo muziejui padėjo parūpinti antrus metus Kelmės 3-ojoje vidurinėje mokykloje mokytojaujanti Taikos korpuso savanorė iš Oklahomos valstijos (JAV) Heather Nakonezny, o visą ekspoziciją įrengė patys muziejaus darbuotojai, vadovaujami direktorės D. Žalpienės.

Atidarymo ceremoniale dalyvavęs K. Majaus draugijos narys, rašytojas Jokūbas Skliutauskas pažymėjo, kad šio vokiečių rašytojo humanisto kūryba padeda ugdyti žmogų ir tautų brolybę, priminė, kad ja remiasi ir skautų judėjimas. Visa tai labai nepatiko buvusios sovietinės imperijos vadams, todėl čia nebuvo leidžiamos K. Majaus knygos, net specialiose literatūrinėse enciklopedijose jam buvo skirtos vos kelios šykščios ir dar esmę iškraipantios eilutės. O buvęs VDR valdovas V. Ulbrichtas K. Majų buvo paskelbęs nacionalistą, todėl, pasak muziejuje kalbėjusio svečio iš buvusios VDR Kerpsebeno, delegacijos vadovo A. Liocės, K. Majaus knygos ir pagal jas sukurti

Grupė svečių ir J. Vadeikio giminačių su rajono vadovais ir Kelmės krašto muziejaus darbuotojais. Pirmoje eilėje (iš kairės): rajono valdytojas Z. Mačernius, J. Vadeikio dukra Katrė, rašytojas J. Skliutauskas, Lietuvos valstybinio muziejaus direktorius H. Paulauskas, Kelmės krašto muziejaus direktorė D. Žalpienė, J. Vadeikio giminaitis V. Urbonavičius; antroje eilėje - rajono tarybos pirmininkas V. Pikturna, J. Vadeikio giminaitis J. Urbonavičius, Kelmės krašto muziejaus mokslinis bendradarbis J. Urbonas, kultūros ir švietimo skyriaus vedėjas A. Krutkevičius.

A. Bitvinsko nuotrauka

kino filmai VDR buvo uždrausti. Maskva savo ruožtu "dėjo savo negailestingą leteną" ant atskirų lietuvių vertėjų pastangų naujai išleisti K. Majų lietuviškai, todėl jo knygos pasirodė, tik prasidėjus Lietuvos Atgimimui.

- Dabar muziejai dažniau uždaromi negu atidaromi, todėl juo vertingesnis šis įvykis Kelmėje, kuriai skirta mano širdis, - pastebėjo 1952 m. Kelmėje pradėjęs mokytojo darbą dabartinis Lietuvos Respublikos valstybinio muziejaus direktorius Henrikas Paulauskas. Jis labai šiltai atsiliepė apie J. Vadeikį, tą "nuostabų žmogų", pažymėjo, kad muziejaus bazėje Kelmės jaunimas galėtų organizuoti stovyklas, parodas, susitikti su Vokietijos jaunimu, nes ne tiek jau daug Lietuvoje miestelių, turinčių tokį puikų dvarą, kaip Kelmė.

1951 metais į Kelmę atsikėlusį mokytojauti Lietuvos Sąjūdžio Kelmės tarybos atsakingoji sekretorė Salomėja Urbikienė, prisiminė

tuometinės dvaro rūmė įsikūrusios vidurinės mokyklos darbo atmosferą, tą dar vadinamosios "klasių kovos" laikotarpį, kai tebebuvo tremiami jos ir J. Vadeikio mokiniai, kai į komjaunimo komiteto posėdžius ateidavo saugumiečiai. Tais sunkiais laikais K. Majaus vertėjas, tada vadovavęs mokyklai J. Vadeikis kaip tas Vaižgantas deimančiųkų kiekvienu atveju kruopščiai ieškojo išeities. O kiek dainų ir pasakų apie gimtuosius Pupėnus ir jo apylinkes jis mokėjo, kai bendradarbiai susirinkdavo į jo namelį pažymėti dukros Katrytės gimtadienį, bet mėgstamiausia vis dėlto buvo: "Ten, kur garsi Krekenava..."

Už jautrų dėmesį ir pagarbą pirmajam K. Majaus vertėjui giminačių vardu visiems dėkojo buvęs tremtinys, rajono tarybos deputatas Vainius Urbonavičius, o Kelmės skautų draugovės draugininkas, mokytojas A. Ščeponavičius pažymėjo, kad jo

skautai pasiryžę šefuoti šį muziejų, kad jį atsives ir naujų draugų, todėl skautų gretos turėtų gausėti. Rajono tarybos pirmininkas Vytautas Pikturna be kita ko išreiškė viltį, kad iš tų rūmų ateity sklis gera kultūros šviesa, o rašytojo J. Skliutausko nuomone, K. Majaus muziejaus sukūrimas padės Kelmei iškilti į europinį miestą, nors ir dabar jis esąs šaunus ir visai ne užkampis. Bene taikliausiai visų mintis apibendrino A. Liocė iš Kerpsebeno: "Jeigu K. Majaus dėka pavyktų nutiesti dar vieną tiltą tarp Vokietijos ir Lietuvos, - mes daug gero padarytume ir Lietuvai, ir visai Europai".

Be abejo, kol du neperdidžiausi kambariai peraugs į savarankišką K. Majaus muziejų, - dar reikės nemažai ir darbo, ir lėšų, ir entuziazmo. Įvairius to muziejaus modelius savo svajonėse kūrė ir šio renginio dalyviai. Bet pirmoji kregždė jau parskrido - vadinasi, pavasaris bus!

Br. KLIMAŠAUSKAS

Pirmasis išvertė K. May romanus

Idalija STANKIENĖ

Balandžio 6 d. sukanka 95 metai, kai gimė kelmieškis mokytojas, kraštotyrininkas, pirmasis Karlo May kūrinių apie indėnus vertėjas [lietuvių kalbą] Jonas Vadeikis.

J. Vadeikis gimė 1903 m. balandžio 6 d. Pupėnų kaime netoli Kražių. Vaikystėje ir jaunystėje, kaip ir daugelis tuometinių kaimo vaikų, gėnė gyvulius, dirbo kitus ūkio darbus, lankė Kražių pradinę mokyklą, bet, prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, vadovėlius teko atidėti, nors daug skaitė: knygų gaudavo iš Kražių mokyklos bibliotekos. Savarankiškai lavintis ir tas knygas perprasti jam padėjo tėvas - šviesus žmogus.

Savarankiškai pasiruošęs, J. Vadeikis įstojo į ką tik atidarytą Kražių gimnaziją, kurią baigė su pirmąja jos laida. Į gimnaziją vaikščiojo iš gimtųjų Pupėnų, vasarą sunkiai dirbo tėvų ūkyje. Ypač pasunkėjo gyvenimas, 1922 metais mirus tėvui, bet vis dėlto, baigęs gimnaziją, J. Vadeikis pasiryžo mokytis toliau.

Turėdamas vos 30 litų kišenėje bei Kražių gimnazijoje apsilankiusių profesorius V. Mykoliaičio-Putino, S. Nėries, J. Paukštelio, J. Grušo paskatintas, J. Vadeikis atsidūrė Kauno universitete, kuriame studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą. Mokyti labai patiko, nes dėstė tokie žinomi rašytojai, kaip B. Sruoga, V. Krėvė-Mickevičius, kiti, bet sunkiai sekėsi sudurti galą su galu. Teko griebtis visokių darbų - dirbti spaustuvėje, uždarbiauti privačiomis pamokomis. Vėliau, tarpininkaujant buvusiam mokytojui J. Talmantui, ėmė versti knygas. Privačioms leidykloms iš vokiečių kalbos išvertė Karlo May nuotykių romanus "Per dykumą", "Sidabro ežero turtai", "Vinetu".

Dar nebaigęs studijų, J. Vadeikis pora metų tarnavo Lietuvos kariuomenėje, o po jos ieškojo mokytojo darbo arčiau Kauno, nes norėjo baigti studijas. Švietimo ministerija pasiuntė į tolimą Plungę. Čia jis dirbo pusiau privačioje vienuolių globojamoje progimnazijoje, kuriai po metų užsidarius, gavo darbo Linkuvos gimnazijoje. Iš Linkuvos nuolat važinėjo į Kauną tęsti studijų ir universitetą baigė. 1940 m. buvo paskirtas Kelmės gimnazijos mokymo dalies vedėju. Pasibaigus pirmajai sovietinei

okupacijai ir užėjus vokiečiams, Kelmės gimnazijos direktoriumi tapo Kazimieras Ambraziejus. Jis pasirūpino, kad Kelmėje išliktų visi mokytojai, bet gimnazijos klasės buvo išmėtytos per kelis namus. Po karo gimnazija buvo perkelta į dvaro rūmus, kuriuos reikėjo pritaikyti mokymo įstaigai. Į darbą kibo ne tik patys mokytojai, bet ir mokiniai, jų tėvai. 1944-1945-ieji mokslo metai buvo pradėti jau sutvarkytose patalpose, tik labai trūko vadovėlių, kitų mokymo priemonių, sąsiuvinų.

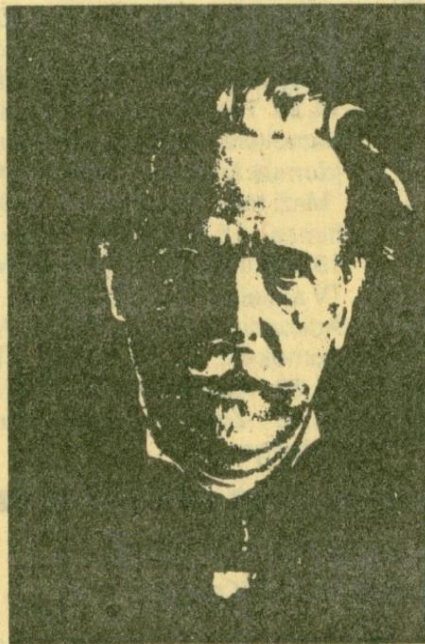
Netrukus dėl ligos K. Ambraziejus buvo atleistas, o gimnazijos direktoriumi paskirtas J. Vadeikis. Vėliau jis vienerius metus dirbo Kelmės vidurinės mokyklos mokymo dalies vedėju, pora metų - direktoriumi, dar vienerius metus - lietuvių literatūros ir kalbos mokytoju. 1952 metais perėjo į Kelmės rajono švietimo skyrių - buvo pedagoginio kabineto vedėjas, visą dešimtmetį - švietimo skyriaus inspektorius.

Dirbdamas švietimo skyriuje, J. Vadeikis iš rusų kalbos išvertė V. Obručevio romaną "Sanikovo žemė". Aktyvų pedagoginį darbą J. Vadeikis baigė, direktoriaudamas Elvyravos aštuonmetėje. Jis rinko padavimus apie piliakalnių, domėjosi Kražių kolegijos istorija, lankė senus žmones, užrašinėjo jų pasakojimus, kraštotyros temomis rašė straipsnius rajono laikraščiu. J. Vadeikis pabandė parašyti Kelmės miesto istoriją, paskelbė daug straipsnių iš rajono praeities: "Kelmės istorijos puslapiai", "Prieš 100 metų", "Vos žlugus baudžiavai" ir kt. Mirė 1982 m. sausio 20 dieną, išgyvenęs 79-erius metus.

Kaip asmenį J. Vadeikį kai kas vertina prieštaringai: jis buvęs per daug susitaikęs su sovietine santvarka, net įsijungęs į ateistinę veiklą, bet, manau, tie jo gyvenimo epizodai neužgožė tikrai reikšmingų darbų krašto kultūrai.

Atsižvelgiant į tai, kad Kelmėje gyveno pirmasis K. May kūrinių vertėjas į lietuvių kalbą, Kelmės krašto muziejuje įrengta ekspozicija apie indėnus. Ji nuolat papildoma. Be to mūsų muziejus priklauso K. May draugijai Vokietijoje, kurioje apie J. Vadeikį nemažai žino, vertina jo nuopelnus. Viena naujojo Kelmės kvartalo gatvių pavadinta jo vardu.

Mit Karl May im wilden Litauen

Auch ins Litauische übersetzt:
Karl May (1842–1912)

Kelmė in Litauen – das neue Pilgerziel für eingefleischte Karl-May-Fans. Seit kurzem besitzt der kleine Ort ein **Karl-May-Museum**. Bislang gab es in Kelmės Heimatmuseum nur eine Sammlung von Büchern und Bildern, die an **Jonas Vadeikis** erinnerten, den Übersetzer, der erstmals Werke des Abenteuerautors ins Litauische übertrug – der Gymnasiallehrer lebte dort Mitte der 30er Jahre. Weil der Karl-May-Sammler Gerd Hardacker aus Dinslaken mit Kelmė Kontakt aufnahm, widmete man May im wilden Osten eine eigene Gedächtnisstätte.

Paverpenio kaime gyvenanti Vida Docaitienė atnešė mūsų laikraščio redakcijai Vokietijoje leidžiamo žurnalo "Focus" lapą, kuriame rašoma apie Kelmę, Karlą Majų, J. Vadeikį. Kaip žinote, praėjusią vasarą du Kelmės krašto muziejaus kambariai buvo paskirti vokiečių rašytojui Karlui Majui ir jo pirmajam vertėjui į lietuvių kalbą, ilgai Kelmėje mokytojo darbą išdirbusiam Jonui

Vadeikiui. Jis prieš karą, dar studentaudamas išvertė K. Majaus nuotykių knygas "Vinetu", "Per dykumą", "Sidabro ežero turtai".

Malonu, kad tokios didelės Vokietijos spauda prisimena mūsų Kelmę, joje gyvenusio mokytojo ryšius su vokiečių literatūra.

Žemiau matote minėto rašinėlio "Focus" žurnale atspaudą.

Vertėjas, krašto žinovas, mokytojas

Jono Vadeikio asmenybė

Idalija STANKIENĖ

Gimė 1903 m. balandžio 6 dieną Pupėnų kaime, netoli Kražių. Vaikystėje ir jaunystėje ganė gyvulius, dirbo kitus ūkio darbus, lankė Kražių pradinę mokyklą, bet, prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, vadovėlius teko atidėti, nors skaityti labai mėgo – knygų gaudavo iš Kražių mokyklos bibliotekos. Lavintis ir tas knygas perprasti jam padėjo tėvas – šviesus žmogus.

Savarankiškai pasiruošęs, J.Vadeikis įstojo į ką tik atidarytą Kražių gimnaziją, kurią baigė su

pirmąja jos laida. Į gimnaziją vaikščiojo iš gimtųjų Pupėnų, vasarą sunkiai dirbo tėvų ūkyje. Ypač pasunkėjo gyvenimas 1922 m. mirus tėvui, bet vis dėlto baigęs gimnaziją, J.Vadeikis pasiryžo mokytis toliau. Turėdamas 30 litų kišenėje bei Kražių gimnazijoje apsilankiusių profesorius V.Mykolaičio-Putino, S.Nėries, J.Paukštelio, J.Grušo paskatintas, J.Vadeikis atsidūrė Kauno universitete, kuriame studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą. Bet sunkiai sekėsi sudurti galą su galu. Teko dirbti spaustuvėje, uždarbiauti privačiomis pamo-

komis. Vėliau, tarpininkaujant buvusiam mokytojui J.Talmantui, ėmė versti knygas. Privačioms leidykloms iš vokiečių kalbos išvertė Karlo May nuotykių romanus “Per dykumą”, “Sidabro ežero turtai”, “Vinetu”.

Dar nebaigęs studijų, J.Vadeikis porą metų tarnavo Lietuvos kariuomenėje, o po to ieškojo darbo arčiau Kauno, kad galėtų baigti studijas. Deja, Švietimo ministerija pasiuntė į tolimą Plungę. Čia jis dirbo pusiau privačioje vienuolių globojamoje progimnazijoje, kurią po metų uždarius, gavo darbą Linkuvos gimnazijoje. Iš Linkuvos

J.Vadeikis nuolat važinėjo į Kauną tęsti studijų, taip universitetą baigė. 1940 m. buvo paskirtas Kelmės gimnazijos mokyto dalies vedėju. Pasibaigus pirmajai sovietinei okupacijai ir užėjus vokiečiams, Kelmės gimnazijos direktoriumi tapo Kazimieras Ambraziejus. Jis pasirūpino, kad Kelmėje išliktų visi mokytojai, bet gimnazijos klasės buvo išmėtytos po kelis namus. Po karo gimnazija buvo perkelta į dvaro rūmus, kuriuos reikėjo pritaikyti mokyto įstaigai. Į darbą kibo ne tik patys mokytojai, bet ir mokiniai, jų tėvai. 1944-1945-ieji mokslo metai buvo pradėti jau

sutvarkytose patalpose, tik labai trūko vadovėlių, sąsiuvinų, kitų mokymo priemonių.

Netrukus dėl ligos K.Ambraziejus buvo atleistas, o gimnazijos direktoriumi paskirtas J.Vadeikis. Vėliau jis dirbo Kelmės vidurinės mokyklos mokyto dalies vedėju, direktoriumi, lietuvių kalbos ir literatūros mokytoju. 1952 m. jis perėjo į švietimo skyrių – buvo pedagoginio kabineto vedėju, visą dešimtmetį – švietimo skyriaus inspektoriumi. Mirė Jonas Vadeikis 1982 sausio 20 dieną, išgyvenęs 79 metus.

Gimtinė.-2003, Nr.4 (balandžio1-31).

Apie Kražantės tiltą

Karo su prancūzais metu, Napoleono kariai labai plėšė vietinius gyventojus. Tuo metu nuo lietuvių buvo ką imti. O kai pamatė, kad karą pralaimėjo, prisiplėšto turto buvo tiek daug, kad ne viską besugebėjo su savimi temtis. Todėl Napoleono kariai užkasė prie Kražantės tilto dvi statines auksinių pinigų.

Lobių ieškotojai senovėje iškasinėjo Kražantės krantus, bet ar pasisekė ką nors rasti - niekas nežino.

*Papaskojo Jonas Vadeikis, gyv. Kelmė,
Dariaus ir Girėno 23*

PANAUDOTA LITERATŪRA

1. Jonas Vadeikis: (Nekrologas) // Komunistinis žodis.- 1982, sausio 23: portr.
2. Klimašauskas, Bronislavas. Jei gali - tai ir rašyk! // Komunistinis žodis.- 1982, gegužės 4.
3. Klimašauskas, Bronislavas. Lyg derlingas sodas. // Tarybinis mokytojas.- 1981, birželio 5.
4. Klimašauskas, Bronislavas. Mokytojų mokytojas. // Komunistinis žodis.- 1971, balandžio 13.
5. Paulauskas, Henrikas. Anų vasarų žygiai. // Komunistinis žodis.- 1971, birželio 11.
6. Rimkus, Vaclovas. Gėtės ir Hašeko žemėje. // Komunistinis žodis.- 1971, sausio 23.
7. Visiems dalindamas širdį. // Komunistinis žodis.- 1978, balandžio 18.
8. Vokiečių literatūra. // MLTE. T.3. - V., 1971, p.823.

Lyg derlingas sodas: (Bibliografinė rodyklė) // Paruošė I.Stankienė. - Kelmė, 1990.- 14 p.